

Industriepolitiek in het Verenigd Koninkrijk

Britse lessen voor de MIP?

DR. M.J. HUISKAMP*

Inleiding

De oprichting van de Nederlandse Herstructurerings Maatschappij (NEHEM) in 1972 en van de Maatschappij voor Industriële Projecten (MIP) in 1982 zijn in sterke mate geïnspireerd door voorbeelden uit de Engelse industriepolitiek. Voor de NEHEM stond de Industrial Reorganisation Company (IRC) model, terwijl voor de MIP de ervaringen met de National Enterprise Board (NEB) meespeelden 1). Het Nederlandse industriebeleid liep echter achter bij de Engelse ervaringen. De NEHEM werd opgericht op een moment dat de NEB als opvolger van de IRC al op de Britse tekentafel stond omdat de IRC niet voldeed. En in 1983, één jaar nadat de MIP werd opgericht, legde de NEB het loodje. De laatste tijd heeft ook het functioneren van de MIP aanleiding gegeven tot ongerustheid. Zal nu ook de MIP haar Engelse voorganger achterna gaan, of kan er op basis van de ervaring met de NEB nog worden bijgestuurd?

De NEB, na de voorbereidingen in 1973 definitief opgericht in 1975 en opgeheven in 1983, kent in haar tienjarige ontwikkeling een viertal fasen, waarin doelstelling en taken sterk veranderen. In deze bijdrage worden deze vier fasen in kaart gebracht 2) In elke periode komen kenmerken naar voren die een rol lijken te spelen bij de aanloop en definitieve vormgeving van de MIP.

De voorbereiding voor de NEB (1973-1975): sturing van de economie

De voorbereiding van de NEB begint in 1972 met de congresvoorstellen voor het partijprogramma van Labour, om vervolgens een roerige weg tot wetsontwerp en uiteindelijk tot wet (in 1975) af te leggen. De doeleinden van de op te richten NEB waren in het Labour Party Program van 1973 als volgt omschreven:

1. het stimuleren van investeringen en werkgelegenheid, ook regionaal;
2. het bevorderen van concurrentie in de gemengde economie;
3. het creëren van een planningsstructuur voor het industriebeleid door de kloof te overbruggen tussen macro-econo-

misch beleid en (steun)beleid gericht op individuele bedrijven en sectoren;

4. het bevorderen van industriële democratie.

Wat de labourpartij voor ogen stond was niet een bedrijfstaksgewijze nationalisatie, maar een *concernsgewijze*, waarbij een holding zou moeten worden gevormd die zou moeten bestaan uit bestaande overheidsbedrijven en te nationaliseren particuliere concerns of onderdelen van concerns, ook buitenlandse.

De selectie van de particuliere bedrijven werd gericht op de sterkste bedrijven uit de verwerkende industrie: leidende bedrijven uit diverse bedrijfstakken, vooral multinationale Britse ondernemingen.

De omvang van de holding diende te worden opgebouwd tot 20 à 25 concerns in vijf jaar. Daarmee zou dan 1/3 van het aantal grote ondernemingen in de industrie, 2/5 van de winsten en de helft van de werkgelegenheid onder de paraplu van de NEB zijn gebracht. Dat werd beschouwd als een bruggehoofd met voldoende gewicht om in de diverse markten op marktconforme wijze industriepolitiek af te dwingen. De NEB zou op zodanige wijze strategische beslissingen tussen haar bedrijven coördineren dat andere bedrijven gedwongen zouden zijn deze te volgen op straffe van verlies van winst- of marktaandeel.

Het bestuur van de NEB diende te bestaan uit vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers. Zij zouden à titre personnel in het bestuur zitten. De holding zou zelfstandig op armlengte van het Ministerie van Industrie opereren en op basis van strategische plannen met haar dochters communiceren. Er diende sprake te zijn van een professionele leiding van de holding door ervaren managers.

Na de verkiezing van de Labourregering in 1974 treden er al snel enkele accentverschuivingen op in deze oorspronkelijke omschrijving uit het partijprogramma. Dit blijkt uit het in 1975 gepubliceerde wetsontwerp. Er komt meer nadruk op het bevorderen van efficiency, rationalisatie en winst, terwijl reddingsoperaties van slecht lopende bedrijven apart worden ondergebracht in speciale constructies met finan-

ciële compensatie door de regering. Er wordt gestreefd naar uitbreiding van de industriële democratie, niet alleen in het bestuur van de NEB zelf, maar ook in de besturen van de ondernemingen die onder de NEB gaan vallen.

Daarnaast wordt een aantal uitgangspunten uit het partijprogramma uitgewerkt, die ook tot belangrijke veranderingen leiden. Het betreft de criteria voor deelnemingen en overnamen en de relatie tot de overheid. De criteria voor deelneming en overname worden beperkt tot: dreigende buitenlandse overname, het bevorderen van concurrentie in een sector en het ontwikkelen van nieuwe technologieën. Daarmee verdwijnt de selectie gebaseerd op het strategische concept van de 25 concerns, die nodig zijn voor besturing van de economie. In relatie tot de overheid voert de NEB het dagelijkse beleid, maar het Ministerie van Industrie geeft „richtlijnen”. De NEB brengt elk jaar een rapport aan het parlement uit over haar activiteiten. Wat betekent dat? De NEB beschikt over een eigen fonds en is vrij tot minderheidsdeelneming in bedrijven tot een bedrag van ± £ 5 mln. (± f. 25 mln.). Daarboven is toestemming van het ministerie nodig, dat tevens meerderheidsdeelnemingen moet goedkeuren. Ook is bij overname overeenstemming met het betrokken bedrijf vereist. De NEB mag dus niet buiten het ministerie om functioneren en wordt in haar deelnemingen- en overnamebeleid vrij sterk beperkt door het Ministerie van Industrie.

Bij de definitieve vormgeving van de NEB in de wet van 1975 blijkt de Labourpartij, in vergelijking tot het wetsontwerp dat was opgesteld door ambtenaren van het Ministerie van Industrie, wat meer van haar oorspronkelijke doelstellingen te hebben gerealiseerd. De doeleinden van de NEB zijn in de definitieve wet globaler geformuleerd:

1. het ondersteunen van de Britse economie;
2. het bevorderen van de produktiviteit en de internationale concurrentie;
3. het bewaken van de werkgelegenheid

Op operationeel niveau blijven de taken echter ongewijzigd:

- herstructurering van bedrijfstakken en ondernemingen;

* De auteur is werkzaam bij de Commissie voor Ontwikkelingsproblematiek van Bedrijven (COB) van de Sociaal-Economische Raad. De bijdrage is op persoonlijke titel geschreven.

1) Installatieraad van Toezicht Nederlandse Herstructureringsmaatschappij, uitgesproken door de minister van Economische Zaken, mr. drs. H. Langman, 27 september 1972, blz. 2; Memorie van Toelichting op de machtiging tot oprichting van de naamloze vennootschap Maatschappij voor Industriële Projecten NV, Tweede Kamer, zitting 1981-1982, blz. 7.

2) Informatiebronnen: partij- en regeringsnota's, jaarverslagen van de National Enterprise Board en de British Technology Group, *The Guardian* en *The Sunday Times* over de periode 1973-1983, functionarissen van de NEB.

- uitbreiding staatseigendom in winstgevende verwerkende industrie;
- uitbreiding industriële democratie in de te beheren bedrijven;
- overname bestaande staatsbedrijven.

Het touwtrekken over bevoegdheden tussen het NEB-bestuur en het Ministerie van Industrie heeft weer tot verschuivingen geleid (eigen NEB-fonds bevat £ 700 mln., de NEB is vrij tot deelnemingen tot £ 10 mln., maar toestemming van de minister is vereist bij deelnemingen groter dan 30%).

Er zijn belangrijke verschuivingen tussen het partijprogramma en het wetsontwerp enerzijds, en tussen het wetsontwerp en de wet anderzijds; de wet lijkt weer meer op het partijprogramma. De achtergrond van de verschuivingen zijn de discussies en het touwtrekken tussen linker- en rechtervleugel van de Labourpartij en tussen de politiek en de ambtenaren over de rol van de NEB in de industriepolitiek.

De verschuivingen zijn verschillend geïnterpreteerd. Een ding is duidelijk: het is geen nationalisatiebeleid à la Mitterrand, wat oorspronkelijk de bedoeling was van het programma van de Labourpartij.

Welke elementen kunnen we nu al in deze voorbereidingsfase herkennen die later zullen opduiken in de discussie over het industriebeleid in Nederland? Een aantal elementen maakt onderdeel uit van het voorstel tot oprichting van een Nationale Ontwikkelingsmaatschappij in ons land 3):

- een ontwikkelingsmaatschappij, opgezet als staatsbedrijf;
- professionele leiding van het staatsbedrijf;
- het bestuur is à titre personnel samengesteld;
- het bedrijf opereert op armlengte van de overheid;

De praktijk (NEB 1975-1978): een ontwikkelingsmaatschappij voor de herindustrialisatie

Wat ziet het bestuur van de NEB nu zelf als zijn belangrijkste taken en hoe heeft het die operationeel vorm gegeven?

In 1978 beschrijft het bestuur deze taken in zijn jaarverslag als volgt:

1. herstructurering van noodlijdende bedrijven. De NEB kan dit door haar marktconform opereren beter dan het ministerie;
2. samenwerking met de National Economic Development Council. Haar sectoraal ingestelde commissies zijn positief te waarderen; zij signaleren en lokaliseren kansen. Maar dan gaat het erom deze hard te maken, te realiseren, en daarvoor heeft de NEB de juiste instrumenten. Sectoraal ingestelde commissies dienen wel beperkt te blijven tot technologisch geavanceerde sectoren zoals de computersector en de micro-elektronica;
3. stimuleren van de export;
4. ontwikkeling van kleine bedrijven (ook in de dienstverlening).

Wat zit er door overname van aandelen, het oprichten van bedrijven, het aangaan

van samenwerking, het verstrekken van leningen e.d. nu uiteindelijk in de portefeuille van de NEB. Dit zijn:

- een aantal probleembedrijven: British Leyland, Herberts Machine Tools, Rolls Royce, Ferranti. Het zijn deels wel bedrijven op geavanceerde terreinen zoals numerieke besturing, vliegtuigmotoren en elektronica;
- een aantal nieuw opgerichte ondernemingen op het gebied van de chipproductie, kantoorapparatuur en software;
- deelnemingen in bestaande en kleine bedrijven: machinebouw, elektronica, computers, software, instrumenten. Dit betreft zowel meerderheids- als minderheidsdeelnemingen.

Deze drie groepen bedrijven blijven steeds belangrijk. We zullen zien dat ze in de loop der jaren één voor één worden afgestoten.

Het feitelijke investeringsbeleid streeft naar deelnemingen die in de regel groter zijn dan 20%, maar zelden naar volledige overnamen. Er wordt samenwerking met de bestaande aandeelhouders gezocht. Elke vijf jaar komt de NEB met een nieuw strategisch plan, jaarlijks met een budgetoverzicht en bijstelling van het strategisch plan. Men wenst een behoorlijk rendement op investeringen op lange termijn.

Vergelijken we het functioneren van de NEB met de oorspronkelijke opdracht in de wet, dan blijkt het bestuur van de NEB een paar taken uit de wet niet uit te voeren. Het betreft hier taken zoals:

- het bevorderen van de industriële democratie;
- beheer/overname van bestaande staatsbedrijven (bij voorbeeld British Petroleum);
- uitbreiding van staatsbedrijven in winstgevende delen van de verwerkende industrie.

De NEB concentreert zich in de praktijk op het herstructureren van ondernemingen en het ondersteunen c.q. oprichten van ondernemingen die technologisch geavanceerd zijn.

We zien dus al enigszins de lijn opkomen die later ook in de Nederlandse industriepolitiek zal doorklinken: het ondersteunen van veelbelovende activiteiten in gezamenlijke opzet met particulieren en bedrijven. De tweede belangrijke lijn blijft voor de NEB bestaan uit het herstructureren van ondernemingen en het oprichten van volledig nieuwe staatsbedrijven. De tweede lijn zal nu in de volgende periode worden afgebouwd, terwijl de eerste lijn - zij het slechts kort - de boventoon gaat voeren.

Intermezzo van de NEB (1979-1980): participaties in particuliere bedrijven

Inmiddels is de Labourregering door de eerste regering-Thatcher afgelost. De regering-Thatcher komt met een nieuwe wet die een aantal papieren wetsregels uit 1975 afschaft: het bevorderen van de industriële democratie, beheer/overname van be-

staande staatsbedrijven en uitbreiding van de staatsbedrijven in de verwerkende industrie. De wet wordt dus aan de praktijk van de NEB in de periode 1975-1978 aangepast, met dit verschil dat ook de taak van de NEB bij herstructurering van ondernemingen wordt afgestoten. De doeleinden van de wet uit 1975 worden wel gehandhaafd. Ze waren blijkbaar ruim genoeg geformuleerd om overleefd te blijven. Zij luiden:

1. ondersteunen van de Britse economie;
2. het bevorderen van de produktiviteit en de internationale concurrentie (positie);
3. het bewaken van de werkgelegenheid.

De NEB wordt nu een katalysator van investeringen in geavanceerde technologieën, in samenwerking met particuliere ondernemingen. Dit laatste is een belangrijke verschuiving: staatsdeelneming is nu geen doel op zich, en wordt vervangen door samenwerking met particuliere bedrijven door bij voorkeur minderheidsdeelnemingen. Het gaat erom goede projecten te steunen en te versnellen in 3 gebieden: elektronica en informatica, biotechnologie en robotica.

Wat betekent dit voor de drie groepen ondernemingen, die we eerder onderscheiden hebben? De probleembedrijven werden afgestoten. In de praktijk waren er al directe relaties tussen deze concerns en het Ministerie van Industrie ontstaan. Beide accepteerden de NEB niet meer als tussenschakel in herstructureringsoperaties. De nieuw opgerichte, middelgrote bedrijven komen meer op de voorgrond, maar andere particuliere kapitaalverschaffers worden erbij betrokken. Bij de kleine veelbelovende bedrijven in industrie en dienstverlening wordt gestreefd naar het omzetten van meerderheidsdeelnemingen in minderheidsdeelnemingen om vervolgens deze zo snel mogelijk aan particuliere kapitaalverschaffers over te dragen. De tabel laat zien dat er geen grote bedrijven over zijn en dat er winst is (maar er blijven enkele grote verliezers). Bovendien lopen de vele kleine bedrijven goed en is de afdracht aan de schatkist positief.

Het verschil ten opzichte van de periode 1975-1978 is dat privatisering doel op zich wordt en dat het idee van de opbouw van een strategische positie van de NEB in veelbelovende sectoren, vanuit een eigen NEB-visie, onder druk komt te staan.

Deze beleidsomgeving verliep niet zonder slag of stoot. Het oude bestuur van de NEB werd grotendeels vervangen, en de vakbonden maakten geen gebruik meer van de mogelijkheden om zitting te nemen in het bestuur. Ze zien geen garantie voor een goede ontwikkeling op lange termijn. Ook de voorzitter (een manager) en andere bestuursleden verdwijnen. Zij houden vast aan de betekenis van staatsbedrijven, zowel bij de oprichting van kleinere, nieuwe

3) WRR, *Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie*, Den Haag, 1980, met name blz. 182-186. Van der Zwan houdt in het voorstel voor een Nationale Ontwikkelingsmaatschappij nog sterk vast aan een sectorale uitwerking.

Tabel. Enkele kengetallen van de National Enterprise Board in de periode 1978-1981

	1978	1979	1981
Aantal bedrijven waarin de NEB een belang heeft	46	68	46
Aantal werknemers in dienst	278.514	13.152	4.501
Totale activa	£ 1.576 mln. a)	£ 202 mln.	£ 148,7 mln.
Omzet	£ 4.158 mln.	£ 213 mln.	£ 129,3 mln.
— waarvan export	£ 1.346 mln.	£ 94 mln.	£ 63 mln.
Rendement op het vermogen	11,3%	4,8%	-30,12%
Winst en verlies	£ 31 mln.	£ 6,5 mln.	-£ 44 mln.
Bijdrage aan de schatkist	—	£ 37 mln. c)	£ 17,99 mln. c)

a) Waarvan reeds bestaand f 650 mln.

b) In de jaarverslagen worden bij winst en verlies gegevens over „extra-ordinary items” opgevoerd. Het betreft hier ondernemingen die worden geherstructureerd of bedrijven waarop aanloopverliezen worden geleden, en die zwaar op het resultaat drukken. In 1978 bedraagt dit £ 47 mln. en in 1979 £ 17 mln.

c) Door de verkoop van een bedrijf.

ondernemingen als bij herstructureringen van bestaande ondernemingen.

De rol van de NEB in 1979-1980 wordt vooral bepaald door het Ministerie van Industrie. De minister (Keith Joseph) wijzigde zijn visie van de NEB als ziekenhuis voor noodlijdende bedrijven naar de NEB als katalysator. De ommezwaai geschiedde niet van harte: de ambtenaren blijven streven naar de opbouw van een strategische positie van de NEB in de nieuwe sectoren, niet zozeer met staatsbedrijven maar met gemengde bedrijven. Het is die strategische positie die Thatcher later toch gaat afbouwen.

De elementen uit deze periode die we herkennen in de Nederlandse discussie over industriepolitiek betreffen vooral de samenwerking met particuliere bedrijven en in het verlengde daarvan het aangaan van minderheidsdeelnemingen. Tevens is het van belang te constateren dat het industriepolitieke aangrijpingspunt niet zozeer de onderneming is, maar een project; de samenwerking is op projectbasis. Het zijn deze drie elementen die we in de constructie van de MIP terugvinden.

De British Technology Group: technologie-overdracht op projectbasis

Het nieuwe NEB-bestuur wilde een andere richting op dan de conservatieve regering. De visie van de conservatieven is dat de particuliere sector de vernieuwing van de technologie moet dragen; een overheidsbedrijf kan dat proces ondersteunen, maar niet vanuit een strategische visie leiding geven. „The NEB acts like God in the market place”, is een uitspraak van de minister voor Industrie Keith Joseph. Er komen nieuwe mutaties in het NEB-bestuur. De nieuwe voorzitter is de voorzitter van de National Research and Development Council (NRDC). Dit is een reeds lang bestaande organisatie met als doelstelling: uitvindingen/ideeën van universiteiten, laboratoria en individuen naar de fabriek brengen tot kant-en-klare-producten op de markt. Via licenties en deelnemingen (vaak 100%) wordt geld terugverdiend. In de regel is financiering uit eigen middelen mo-

gelijk. De NRDC werkt uitsluitend op projectbasis.

Op initiatief van de NRDC vormen NRDC en NEB met behoud van eigen identiteit de British Technology Group (BTG). De NEB ervaart dit samengaan enerzijds als een shotgun-wedding: het initiatief ligt bij de NRDC, waarbij de NRDC een volledig samengaan nastreeft, anderzijds als een reddingsgordel, waar ze zich aan vast kan klampen. De NEB is qua omzet en activa veel groter dan de NRDC. De laatste heeft niettemin het initiatief. Zij wil de commerciële, financiële en ondernemingskennis van de NEB benutten.

Wat is op dat moment de positie van de NEB? De zelf opgerichte bedrijven (de grote investeringen van de NEB uit 1978 beslaan 50% van de activa van de NEB) hebben nog steeds aanloopverliezen. De opdracht van de regering luidt: afstoten. De groep kleinere bedrijven draait goed; over de eerste zes maanden van 1982 is er winst (met name de software-bedrijven), maar het aantal deelnemingen vermindert. De bedrijven worden zo snel mogelijk afgestoten via speciaal opgerichte participatiemaatschappijen, waarin particulieren reeds de meerderheid bezitten. De NEB is dus een doorgangshuis geworden voor bedrijven die zelf in principe een verkoopbaar produkt hebben en die een (financiële) duw in de rug nodig hebben.

Het bestuur van de nieuwe BTG wordt gedomineerd door NRDC en mensen uit de onderzoeksweld. De staven van de NRDC en de NEB worden volledig geïntegreerd. De relatie tot het Ministerie van Industrie is strak: de uitvoerende directeur van de BTG is tevens topambtenaar op dit ministerie. De doeleinden van de BTG zijn:

1. steun aan kleine bedrijven;
2. het ontwikkelen van nieuwe technologie;
3. het geven van regionale steun.

Vaak vallen deze doelen samen in concrete projecten. De BTG doet een keuze uit projecten op drie gebieden: biotechnologie, robotica en informatica. De instrumenten die zij hanteert zijn joint ventures, aandelen en leningen. Betrokkenen zelf en derden moeten de grootste bijdrage leve-

ren. In deze constructie kunnen ook bedrijven worden opgericht, maar *alleen* samen met anderen. De bijdrage van de BTG is gebaseerd op de kosten van de ontwikkeling van een uitvinding of produkt.

Tijdens de looptijd van een project heeft de BTG het recht om in de onderneming een directeur te benoemen en recht op informatie en controle. De BTG verdient haar investeringen terug via licenties, patenten en percentages van de verkoop. De BTG kent speciale dochters waarin „derden” een groot aandeel hebben of de meerderheid reeds bezitten. Een onderneming ressorteert onder deze dochter zodra het project een zelfstandig bestaan kan leiden: een soort „drukkamer” om aan de particuliere markt te winnen. Kortom, er is een heel instrumentarium om uitvindingen/produkten in projectvorm van incubatie tot adolescentie in de markt te begeleiden.

De opheffing van de NEB

In februari 1983 wordt de NEB als onderdeel van de BTG door de regering-Thatcher opgeheven. De BTG mag verder gaan, maar moet commerciële opereren. Zij beschikt over een beperkt eigen fonds van £ 10 mln. per jaar (dus ± f. 45 mln.) en moet geld putten uit verkopen van deelnemingen aan bedrijven en vermindering van deelnemingen. Een belangrijke verkoop betreft het in de periode 1975-1978 door de NEB opgerichte bedrijf Imnos. De regering ontving voor de verkoop £ 95 mln., terwijl de totale investering sinds de oprichting £ 65 mln. bedroeg! In 1983 had de BTG bemoeiens met ongeveer 400 projecten. Zij investeerde £ 35 mln., waarvan de helft uit interne fondsen werd opgebracht.

Consequenties voor de MIP

We kunnen in de ontwikkeling van de NEB elementen herkennen die later een rol spelen in de discussie over de vormgeving van de MIP. In de eerste fase was dat de gedachte van een ontwikkelingsmaatschappij, als staatsbedrijf opererend op armengte van de overheid met een professionele leiding en een bestuur samengesteld à titre personnel uit diverse maatschappelijke stromingen. In de tweede fase wint het ondersteunen van veelbelovende activiteiten in het kader van de herindustrialisatie in gezamenlijke opzet met particuliere bedrijven aan betekenis als één van de taken van de NEB. In de derde fase treedt deze laatste taak als enige op de voorgrond, zijn de deelnemingen veelal minderheidsparticipaties en worden de veelbelovende activiteiten in projectvorm gerealiseerd. De NEB wordt een participatiemaatschappij met een beperkte ontwikkelingsfunctie. In de vierde fase neemt de BTG het roer over van de NEB en komt het hoofddoel te liggen op technologie-overdracht. Op dat moment is de NEB slechts een participatiemaatschappij die bedrijven met een verkoopbaar produkt financieel ondersteunt.

De mogelijkheden om ondernemingen

op te richten of over te nemen die centraal stonden in de eerste jaren van de NEB, zijn op de achtergrond geraakt bij de BTG. De mogelijkheden om ideeën en vindingen van conceptie tot produkt voor de markt te ontwikkelen zijn daarentegen sterk toegenomen. Het is opvallend dat het de NEB in de tussenliggende periode aan beide mogelijkheden ontbreekt. Ze beschikt niet meer over de mogelijkheden om ondernemingen op te richten en over te nemen en ook niet over de mogelijkheden voor technologie-overdracht. Deze periode is daarom te omschrijven als een intermezzo. De ontwikkelingsfunctie kan niet voldoende uit de verf komen en alleen de participatiefunctie blijft over.

Het lijkt erop dat de MIP ongelukkigerwijs juist op de NEB van het „intermezzo” is gemodelleerd. Dit betekent dat de Nederlandse discussie over instrumenten van industriepolitiek voor de tweede keer (eerst bij de NEHEM en nu bij de MIP) de boot dreigt te missen.

Overigens lijken de relaties tussen de Nederlandse en Britse industriepolitieke instituties nog nauwer dan we op het eerste gezicht constateerden. De Nationale Ontwikkelingsmaatschappij die Van der Zwan oorspronkelijk voorstelde in het WRR-rapport *Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie* heeft een aantal belangrijke kenmerken gemeen met de NEB als ontwikkelingsmaatschappij. Heeft in de tijd waarin dit initiatief werd geconcretiseerd, in de MIP een zelfde verschuiving van ontwikkelingsmaatschappij naar participatiemaatschappij plaatsgevonden als bij de NEB? En welke rol werd daarin gespeeld door het Ministerie van Economische Zaken, daar waar dit ministerie in het kader van het aandachtgebiedenbeleid de ontwikkelingsfunctie grotendeels naar zich zelf lijkt toe te trekken? Het ministerie committeert grote bedragen aan R en D-activiteiten bij bedrijven en bij instituten van hoger onderwijs. Het gaat zowel om grote projecten met vooraanstaande ondernemingen (Philips, Gist Brocades e.d.), als om kleinere projecten. Een aantal van deze laatste zijn niet eens gericht op groot-schalige produktie, maar zullen naar verwachting een bijdrage leveren aan de toename van kennis op terreinen als biotechnologie en informatica 4). Dit is de ontwikkelingsfunctie van vooral de BTG, bij uitstek.

De MIP telde sinds de oprichting in 1982 in een tweejarige periode zeven projecten die van start gingen. De directeur heeft in een toelichting in dit verband aangegeven dat er een spanning bestaat tussen het commercieel opereren (de participatie) en het versterken van de industriële structuur (de ontwikkeling) 5). De laatste tijd heeft de MIP een aantal nieuwe activiteiten ontplooid, o.a. met het *oorspronkelijk door de NEB* opgerichte bedrijf Imnos en op het terrein van de biotechnologie.

De Britse ervaringen leren dat de MIP niet over de juiste verhouding tussen participatiefunctie en ontwikkelingsfunctie beschikt. De ontwikkelingsfunctie behoort meer nadruk te krijgen. Binnen die ontwikkelingsfunctie zijn dan weer twee elemen-

ten te onderscheiden. Ten eerste uitbreiding van de mogelijkheden om zelf ondernemingen op te richten en over te nemen door onder andere meerderheidsparticipaties. Ten tweede uitbreiding van de mogelijkheden om een groter deel van het „ontwikkelingstraject” te bestrijken: niet alleen het oppikken van min of meer marktrijpe produkten maar ook van produkten in prille ontwikkelingsstadia. Beide elementen zijn in de juiste dosering van groot belang voor het uit de verf komen van de MIP.

Het benadrukken van de ontwikkelingsfunctie van de MIP betekent ook dat EZ in feite zijn taak op dit punt moet overdragen en overlaten aan de MIP. Het is zelfs mogelijk dat de huidige taakverdeling al een doublure is en de ontplooiing van de MIP belemmert 6). Een andere overweging voor wijziging van de taakstelling kan zijn dat behandeling van het beleidsplan en het jaarverslag van de MIP het parlement meer controlemogelijkheden verschaft over de offensieve steun dan thans het geval is. De criteria waarop EZ subsidie verleent in het aandachtgebiedenbeleid zijn wederom niet geëxpliciteerd. Zoals zo langzamerhand gebruikelijk, wordt door het ministerie aan deze explicitering „gewerkt”.

Conclusie

De NEB heeft een roerig tienjarig bestaan achter de rug. Het is een wonder dat ondanks de enorme politieke touwtrekkerij de NEB nog tot resultaten is gekomen. De touwtrekkerij onder de Labourregering was het gevolg van meningsverschillen tussen de linkervleugel en de rechtervleugel van deze partij. De linkervleugel

pleitte voor een *concerningang voor industriepolitiek* door middel van concerns-gewijze nationalisatie. De rechtervleugel bleef voorstander van de *sectorale ingang voor industriepolitiek*.

De NEB wordt een ontwikkelingsmaatschappij voor de herindustrialisatie. De touwtrekkerij onder de Thatcher-regering betrof de positie van de NEB in een vrije-markteconomie. Het is de vrije-marktstroming die het uiteindelijk wint. De NEB wordt een participatiemaatschappij met een *projectingang voor industriepolitiek* maar wordt uiteindelijk toch opgeheven. Een andere maatschappij, de British Technology Group met het hoofdaccent op technologie-overdracht komt er voor in de plaats. De beperkte rol die de MIP tot nu toe speelt kan voortkomen uit het feit dat ze noch beschikt over de slagkracht van de NEB als ontwikkelingsmaatschappij voor de opbouw van een strategische positie in de economie door het oprichten of overnemen van ondernemingen, noch de slagkracht heeft van de BTG om nieuwe ontwikkelingen van ideeën tot produkt op de markt te begeleiden.

M.J. Huiskamp

4) Zie het interview van D. Kuin en T. Gordijn met de directeur-generaal Industrie van het Ministerie van Economische Zaken, Leliveld. Zie *Het financieele Dagblad*, 28 december 1984 en 29/31 december 1984.

5) Zie het interview met MIP-directeur De Boer in *Het financieele Dagblad*, 9 november 1984.

6) Wijers heeft een zelfde verschijnsel geconstateerd in de relatie tussen de Nehem en EZ. Zie: G.J. Wijers, *Een nieuwe aanpak: het industriebeleid en de betekenis van de MIP*, Den Haag, 1982, blz. 44.